ROMAN JELIĆ

GRGUR MRGANIĆ

I.

Grgur Mrganić je značajna figura Zadra iz XV. st. Zadužio nas je svojim djelima i zaslužio, da mu sačuvamo uspomenu. Historičari, koji su o njemu pisali, nisu dovoljno osvijetlili njegov lik, potkrale su im se neke netačnosti i nepotpunosti. U prvom redu predstavili su nam ga pod krivim prezimenom, a njegovo porijeklo povezali s Bosnom. Vjerovatno im nisu bili poznati dokumenti, na osnovu kojih je neke pogreške danas moguće ukloniti.

Mrganićeva djelatnost sastoji se u ovom:

U zadarskom predgrađu je obnovio crkvu sv. Ivana Krstitelja i uz nju podigao samostan za redovnike glagoljaše III. reda sv. Frane. Ta je crkva sagrađena u XIV. st., a god. 1439. bila je beneficij nekog popa glagoljaša Pavla (Paulus de littera slava). Njega je Mrganić uspio nagovoriti, da se odreče svog beneficija, a zadarskog nadbiskupa L. Veniera je sklonio da tu crkvu ustupi spomenutim redovnicima, obećavši, da će je popraviti i uz nju sagraditi samostan.[1] Predaja je izvršena pismenim aktom 4. XII. 1439., kad ju je Venier poklonio gvardianu fra Martinu pk. Novaka, podijelivši iuspatronat nad njom Mrganiću za zasluge.[2] Taj je samostan bio 1537. razvaljen, a crkva raskrivena po naredbi mletačkih vlasti zbog rata s Turcima. Tom

[1] Ivančić o. Stjepan, »Povjesne crte o samostanskom III. redu sv. o. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagolice u istoj redodržavi sa prilozima«, Zadar 1910, str. 24–25. – Oporuka »presbyt. Paulus de littera sclava« nalazi se u DAZ–u, spisi notara N. Benedicti od 1. IX. 1477.

[2] De Ponte Valerio (1603–1679), Rerum ecclesiasticarum Jadrensium commentarius«, u knjizi Farlati D., »Illyricum sacrum«, tom V. Venetiis 1775, str. 20; Ferrari-Cupilli Giuseppe (1809–1865), »Scritti storici e letterari«, vol. I., Zara 1889, str. 279 dokum. A.; Fabianich padre Donato, »Storia dei frati minori«, parte I., vol. I, Zara 1863, str. 301 dokum. A. (prijepis iz rukopisa Ferrari-Cupillija gore spomenutog); Bianchi Carlo Federico, »Zara cristiana«, vol. I, Zara 1877, str. 407–412; Ivančić, o. c., prilog A, br. II str. 4; prilog C, str. 212.

zgodom srušene su i druge zgrade u predgrađu, da se Turcima onemogući sklonište pred gradskim bedemima. Tada su se stanovnici iz porušenog predgrađa nastanili unutar gradskih zidina u Varošu.[3] S njima su u grad ušli i redovnici sv. Ivana Krstitelja, kojima je 1541. ustupljena crkva sv. Silvestra na mjestu današnje vojne kasarne kod »Kopnenih gradskih vrata« blizu nekadašnje tvrđave Citadele.[4] Tu su u bivšoj dvorani bratovštine sv. Silvestra osnovali samostan, koji su doskora proširili na neku susjednu zgradu, a obje su zgrade povezali 1536. drvenim mostom iznad ulice.[5] Kasnije 1618. drvenim su mostom spojili i samostan sa crkvom.[6] Trošnu su crkvu popravili, a 1554. su je posvetili sv. Ivanu Krstitelju.[7] Za vrijeme francuske vladavine su 1806. napustili i tu crkvu i samostan radi vojnih potreba.[8] Crkva je porušena 1844., a na tom mjestu je tada sagrađena kasarna, koja još služi svojoj svrsi.[9] Na mjestu, gdje se nalazio samostan, u drugoj je polovici prošlog stoljeća sagrađena zgrada, u kojoj se nekoć nalazio hrvatski »Sokol«, a sada je tu kasarna Narodne milicije. Na traženje zadarskih Varošana, francuska vlada je dala popraviti crkvu sv. Mihovila i 1807. ju je ustupila spomenutim redovnicima trećorecima.[10] Uz crkvu su oni otvorili samostan, gdje se još i danas nalaze, čuvajući neprekinuti kontinuitet staroslavenske službe i glagoljice u svojim obredima.[11] Taj je »narodni« samostan vjekovima služio kao savjetovalište, učilište, a i konačište našim ljudima iz raznih sela kad bi poslom došli u Zadar, o čemu svjedoče brojne potvrde i pohvalnice.[12] Ruševine Mrganićeva samostana i raskrivenu crkvu ustupili su redovnici 1655. kaluđerima iz manastira Krke kod Kistanja, koji su se s tamošnjim pučanstvom bili zbog rata s Turcima sklonili u zadarsku okolicu. Tom je zgodom crkva popravljena i obnovljena. Kaluđeri su se njom služili 15 godina, naime do 1670., kad su se s pastvom vratili u svoj kraj.[13] Ta Mrganićeva crkva i danas postoji u zadarskom predgrađu sjeverno od raskršća »Relja« u predjelu Jazina, nosi uvijek ime sv. Ivana (sv. Djovanin), a pripada još uvijek istim redovnicima trećorecima bivšeg samostana sv. Ivana, a današnjeg sv. Mihovila.[14]

[3] Ferrari-Cupilli, o. c., str. 262; Fabianich, o. c., str. 287; Ivančić, o. c., str. 43–46 i prilog A. br. LVIII, str. 63.

[4] Ferrari-Cupilli, o. c., str. 280, dokum. B.; Fabianich, o. c., str. 302, dokum. B.; Ivančić, o. c., prilog LIX i LX, str. 64–65.

[5] Ivančić, o. c., str. 56 i prilog A. LXVII, str. 72.

[6] Ivančić, o. c., prilog A. br. LXXXI i LXXXII, str. 105–106.

[7] Ivančić, o. c., str. 57.

[8] Ivančić, o. c., str. 94 i prilog A. br. CX, str. 139 i prilog CXXXI str. 159.

[9] Ferrari-Cupilli, o. c., str. 274; Fabianich, o. c., str. 309; Bianchi, o. c., str. 409, 411; Ivančić, o. c. str. 93; prilog A. br. CXXXIII str. 160: donosi izvještaj kap. inž. Zavorea, da je 31. I. 1807. dao nalog za rušenje crkve, ali se to nije provelo tada.

[10] Ferrari-Cupilli, o. c. dokum. D. i E. str. 282–283; Fabianich, o. c. dokum. D. i E., str. 305–306; Ivančić, o. c., prilog CXI, str. 139; CXII, str. 140; CXXXII, str. 159; CXXXIV, str. 161.

[11] Ivančić, o. c. str. 142–146 i prilog B. str. 162–210.

[12] Ivančić, o. c., prilog B. Razne pohvalnice, br. 3, 4, 7–26 i str. 177–189.

[13] Ivančić, o. c. str. 48–50 i prilog A. LXXXIV, LXXXV i LXXXVI, str. 108–110.

[14] Ivančić, o. c. str. 24.

U Zaglavu na dugom otoku Mrganić je podigao samostan sa crkvom sv. Mihovila također za redovnike glagoljaše III. reda sv. Frane. Crkvu su gradili Vuk Slavogostov i Jure Lukačević »Zavaliska«, s kojima je Mrganić u svibnju 1445. sklopio ugovor o gradnji.[15] Mrganić je samostan i crkvu darovao redovnicima 19. ožujka 1451.[16] Na pragu crkve piše da je bila posvećena na osminu Velike Gospe 1458.[17] Oporukom od 1460. Mrganić je redovnicima ostavio vrt i još neku zemlju da posade maslinjak. K tome i posjed u Dugom polju,[18] što ga je kupio od postolara Radovine (Dujmarića iz Zadra).[19] Ta crkva i samostan još postoje. God. 1446. Jakov Filipov zvan Cota gradio je Mrganiću kuću sa zdencem na Dugom otoku.[20]

Mrganić je u Zadru prema pročelju stolne crkve sv. Stošije, na mjestu današnjeg sjemeništa, sagradio bolnicu za besplatnu opskrbu i smještaj 13 siromašnih bolesnika oba spola.[21] U njoj su se mogli liječiti i stranci, ukoliko nisu bolovali od kuge, a u tu svrhu bile su predviđene posebne prostorije »in cameris superioribus«. U sklopu bolnice bio je i dom za »Školu sv. Jakova galicijskog« kao i crkva sv. Jakova, uz koju se je nalazilo i groblje. Gradnja bolnice je započela najkasnije 1448. za vrijeme gradskih rektora Hektora Pasqualiga kneza (1446–48) i Nikole Mema kapitana (1447–49), koji su preporučili vladi u Mlecima Mrganićevu molbu za izgradnju bolnice.[22] U jednom dokumentu od 1449 (=1450) spominje se dom za školu kao već dovršen.[23] Dukalom

[15] Fisković dr. Cvito, »Zadarski sredovječni majstori«, Mogućnosti IV/2, Split 1957, str. 85 i »Zadarski sredovječni majstori« MH, Split 1959, str. 44 i 155 bilj. 283 (prema opisima Zadar. notara S. Domiani sv. I. f. 2 od 11. V. 1445 u DAZ-u).

[16] De Ponte, o. c., str. 23; Ferrari-Cupilli, o. c., str. 259, 274; Fabianich, o. c., str. 284, 309; Ivančić, o. c., str. 209 i prilog A. br. V., str. 6.

[17] Strgačić A. M. »Neka toponomastička i topografska pitanja Dugog otoka«, Starohrvatska prosvjeta. III. serija, sv. I., Zagreb 1949, str. 93–94. Strgačić je ispravio Ivančićevu krivu dataciju posvete crkve.

[18] Vidi prilog br. 2 »Oporuka Grgura Mrganića«.

[19] Daz. spisi zadarskog notara Simona Damiani (1440–76), b. III, f. IV/15, list 164: Dne 15. IV. 1455 magister Radovina Dujmarich calegarius habitator Jadre prodaje svećeniku glagoljašu Juri Zubini iz Zadra neku zemlju u Gaženicama. To je isti postolar, koji je Mrganiću prodao posjed u Dugom polju u Salima.

[20] Fisković, o. c., str. 59 i 162 bilj. 345 (prema Daz, spisi Zadarskog notara S. Damiani. b. II, f. 3: 18. V. 1446.. magister Jacobus Marangonus quondam Philippi dictus Zota . . . se obligavit ser Gregorio Merganich civi Jadre . . . fabricare in isola magna. . . unam domum in calce. . . altam a tera decem pedibus sine fundamento et ipsi domui facere solare parietes tres portas et tres valvas et fenestras oportunas et totam ipsam domum cuppis coperire . . Item facere . . . unam cisternam . . .).

[21] Bianchi, o. c. str. 520 i Benvenuti A., »Storia di Zara dal 1409 al 1797«, Milano 1944, str. 318. Obojica pišu, da je Mrganić oporukom utemeljio bolnicu za 13 muškaraca. To međutim, nije istina, jer se iz oporuke jasno vidi da se radi o objema spolovima »Et si aliquis vel aliqua ex dictis etc.« Čini se, da Bianchi ni Benvenuti nisu čitali Mrganićevu oporuku u cijelosti, već izvadak iz nje u Anonimu, što Benvenuti i spominje u bilj. 60, str. 328 cit. djela.

[22] Vidi prilog br. 1, »Dukala Franc. Foscarinija«. Zajedničko rektorstvo Pasqualiga i Mema bilo je 1447–48. god.

[23] Daz. spisi zadarskog notara Simona Damianija, b. II, f. 3, list 15–17: Dne 18. I. 1449 (= 1450) sastali su se članovi bratovštine sv. Jakova u svojoj školi i izabrali

Fr. Foscarinija od 1451. dopušta se Mrganiću, po preporuci spomenutih gradskih rektora, dovršenje već započete bolnice s domom za spomenutu školu i s crkvom sv. Jakova uz uvjet, da u crkvi jedan oltar bude posvećen zaštitniku Venecije, sv. Marku. Dopušta se također izgradnja stepeništa na ulici s time, da se ne zakrči put. God. 1452. je Šimun Bilšić pk. Grgura zidao po naručbi Grgura Mrganića zdenac u hospitalu sv. Jakova.[24] Prema tome možemo smatrati da je bolnica bila 1452. posve dovršena, a nisu istiniti navodi nekih historičara Zadra da je Mrganić svojom oporukom 1460. odredio da se bolnica izgradi.[25] U Mrganićevoj oporuci od 1458. govori se o već postojećoj bolnici.[26] Tom oporukom upravu bolnice prepušta svojoj ženi Stani, a po ženinoj smrti, unuci Zabeti i njezinim muškim potomcima. Tek po njihovu izumrću »Školi sv. Jakova«. U svojoj konačnoj oporuci od 28. IV. 1460. Mrganić ostavlja upravu bolnice također ženi Stani, a po njezinoj smrti spomenutoj školi, jer je Zabeta u tom međuvremenu umrla. Za uzdržavanje bolnice ostavio je većinu svojih imanja, koja su se nalazila u raznim selima Ravnih Kotara, na Ugljanu i Dugom otoku. Posjedi na kopnu su u XVI. st. došli u turske ruke, ostali su samo oni na otocima. Spominje se maslinjak Podselo u Zaglavu, posjed Karlovo u Lukoranu, Mirine, Fratovšćina, Piljuhove njive i Dolčac u Ugljanu.[27] Gubitkom posjeda jako su se smanjili prihodi bolnice. Bilo je i nekih pritužba protiv uprave bolnice, koja je navodno više gledala svoje interese

delegate za utanačenje ugovora s Mrganićem o prelasku u novi dom koji je on za školu sagradio ... Petrus Sassinich sartore guardianus et Antonius Jarulich vicarius, cives Jadre et omnes et singuli fratres ipsius fratalee ... et creaverunt ... ser Petrum Mainerio, ser Nicolaum de Ventura mercatorem et ser Baptistam Marci de Venetiis notarium juratum ac scribam ad offitium salis Jadre ... ad tractandum, praticandum faciendum et concludendum cum egregio viro ser Gregorio Merganich cive Jadre pacta, compositiones, conventiones quae eisdem videbuntur cum et occasione removendi et destruendi ipsas scolas s. Jacobi ubi nunc ad presens sunt et eas reducendi et constituendi in illa domo dicti ser Gregorii quam nuperime dictus ser Gregorius edifficavit Jadre ex opposito frontalis ecclesie s. Anastasie in qua domo ipse ser Gregorius, iuxta eius assertionem, decrevit et determinavit facere unum hospitale pro pauperibus ibidem habitandis ... Actum Jadre in dicta scola s. Jacobi presentibus ... et ser Simone Matafarich interprete communis ...

[24] Fisković, o. c., str. 65 i 166 bilj. 388 (prema spisima zadarskog notara Baptiste Markova iz Venecije od 20. IV. 1452... cum hoc sit quod egregius vir Gregorius Morganich intendat fabricare unam cisternam in ospitali sancti Jacobi de novo fabricate ex oposito ecclesie Sancte Anastasie de Jadra convenit ... cum magistro Simone Bilsich ... dictus magister ... promisit ... fabricare unam cisternam in dicto ospitali imuritam et teraciatam.

[25] Ferrari-Cupilli, o. c., str. 244 i Benvenuti, o. c. str. 318 pišu, da je Mrganić bolnicu osnovao svojom oporukom 1460, a Bianchi (o. c. str. 519) kaže da ju je oporučno nadario, ne navodeći uopće godinu osnutka iste.

[26] Daz, spisi zadarskog notara Nicolaus Benedicti (1432–69), b. II, f. 1/4, list 113 tergo – 115 tergo. Ta oporuka nema oznake dana ni mjeseca kad je učinjena, već samo godinu (1458) i indikciju (VII.). Oporuka je prekrižena kao bezvrijedna, jer je 1460. napravio drugu. Ova od 1458. nije niti dovršena.

[27] Daz, spisi zadarskog samostana s. Dominika, kut. 25, list 11; kut. 32, list 9, 25. – Dolčac se spominje u Staninoj oporuci.

nego bolničke.[28] God. 1536. u hospitalu su našle privremeno sklonište opatice sv. Marcele, kad je njihov samostan u Zadru bio porušen radi gradnje istoimenog bastiona.[29] Zgrada bolnice je 1658. bila unajmljena za sjemenište koje je otvoreno 1670. prema oporuci zadarskog nadbiskupa B. Florija od 1653 god.[30] Tada 1658. je za smještaj Mrganićeve bolnice ustupio svoju kuću drugi naš poznati i zaslužni zadarski građanin Zovinić[31] (Giovino). Ta se zgrada nalazila kod bivšeg samostana sv. Kate (kasnije je tu bila knjižara Artale). Prvobitna zgrada Mrganićeve bolnice služila je za sjemenište (Florijevo) do pada mletačke republike, kada je postala vlasništvo »Javne dobrotvornosti«. Neko je vrijeme poslije služila za kasarnu, a u njoj se je nalazilo također neko vrijeme nahodište.[32] Srušena je 1865. i na njezinim temeljima podignuta teologija koja je otvorena 1867.[33] Crkva sv. Jakova u sklopu bolnice je prema spomenutoj Foscarinijevoj dukali bila veličine 12×6 »paša«, što bi odgovaralo približno 24×12 m.[34] Bianchi piše da je bila samo 13×5 m.[35] Do 1578. bolnica je nosila osnivačevo ime »Hospitale Morgane«, a kasnije se zvala »Bolnica sv. Jakova«, po imenu bratovštine, koja je njom upravljala.[36]

Mrganić je dao napraviti raku sv. Donata, a za njezino dovršenje je oporučno ostavio 250 libara malih dinara.[37] Raka je bila uzidana iznad oltara sv. Donata u istoimenoj crkvi (odnosno crkvi sv. Trojstva). Nadbiskup Stella je 1662. dao napraviti drugu raku i nju je sa svečevim tijelom položio na glavni oltar u istoj crkvi. Nadbiskup Priuli je 1795. tu Stellinu raku ukrasio i postavio na novi oltar, koji je podigao u

[28] »Il Dalmatino« – lunario per l' 1884, str. 38; Benvenuti, o. c., str. 318 (prema »Libri consiliorum commutatis Jadre« IV, str. 19–20 od 20. X. 1578).

[29] Benevenia L. u novinama »Il Dalmata« No. 34 od 29. IV. 1891. pod naslovom »Il monastero e bastione di S. Marcella«.

[30] »Il Dalmatino« - lunario etc. per l' 1890, str. 40; isti periodik XL, Zara 1916, str. 63–72 pod naslovom »Il seminario Florio di Zara«. – Bianchi, o. c. str. 519 piše, da je sjemenište Florio otvoreno 1658, a u istoj knjizi na str. 265 kaže, da je otvoreno 1656. Međutim Florio je napravio oporuku u Veneciji 3. V. 1653, a kodicil u Zadru 13. II. 1656. (= 1657). U obje isprave se govori o osnivanju sjemeništa za 6 đaka.

[31] Bianchi, o. c. str. 519; Benvenuti, o. c. str. 318. i »Storia di Zara dal 1797 al 1918«, Milano 1953, str. 259.

[32] Bianchi, o. c., str. 519; L. Benevenia u novinama »Il Dalmata« No. 96 od 1. XII. 1886. i No. 100 od 15. XII. 1886. pod naslovom »A proposito delle babe«.

[33] Benvenuti o. c. (II. dio), str. 403. Teologija je otvorena 18. VIII. 1867.

[34] Ungarov Bruno, »Stare mjere u Dalmaciji«, Geodetski list, god. V. (28), br. 10–12, Zagreb 1951, str. 226. Bile su tri vrste mletačkog »paša« i to od 5, 6 i 7 stopa. Prvi je iznosio 1,73868 m., drugi 2,08642 m., a treći 2,43416 m. Običan »paš« je bio onaj od 6 stopa.

[35] Bianchi, o. c. str. 519.

[36] Benvenuti, o. c. (I. dio), str. 318 i 328 bilj. 61. Benvenuti se pozivlje na zadarskog Anonima i Libri cons. communit. Jadre IV., 19, 20. (Vidi bilj. 28).

[37] Vidi prilog br. 2. Oporuka Grg. Mrganića. – Zaninus della chamera ostavio je 10 dukata »in subsidium arce s. Donati qua de novo fabricari debet«. Vidi Daz, spisi notara N. Benedicti, oporuka Zanina della camera od 11. III. 1462. Znači nije bila gotova.

namjeri, da pred njim bude pokopan.[38] Mi danas ne znamo gdje je svršila Mrganićeva raka, ni kakva je bila. Jedino na osnovu Bianchijeva pisanja, da je bila uzidana iznad oltara, možemo zaključiti, da je vjerojatno bila kamena. Ona Stellina, odnosno Priulijeva, postoji još i danas u riznici samostana sv. Marije među »zlatom i srebrom Zadra«.

II.

Zadarski historičari tvrde, da je Mrganić bosanski plemić, koji se doselio i nastanio u Zadru iza pada Bosne pod Turke. Tu je tvrdnju prvi postavio Farlati, koji pišući o samostanu u Zaglavu veli, da ga je 1470. osnovao za fratre pavline neki »bogati bosanski plemić«, koji je pobjegao pred Turcima i sklonio se u Zadar.[39] Ferrari-Cupilli je znao da je samostan u Zaglavu podigao Mrganić, i to za trećorece, a ne za pavline, i to 1451., a ne 1470. Stoga je on ispravio te dvije Farlatijeve zablude, čudeći se, kako je mogao u njih upasti, kad u svojoj knjizi »Illyricum sacrum«, donosi De Pentov »Komentar«, koji navodi o tom samostanu točne podatke. Međutim je Ferrari-Cupilli odjenuo svog Mrganića Farlatijevim bosanskim plemićkim plaštem[40] i tako predao dalje tu zabludu, koju su prihvatili svi kasniji pisci.[41] Tako je Mrganić ostao Bosanac do naših dana.

Iz dokumenata zadarskog arhiva, koji vjerovatno nisu bili poznati historičarima Zadra, jasno se vidi tko je bio Mrganić. On naime potječe od plemena Virević. Prema tome on nije Bosanac, jer su Virevići poznato starohrvatsko plemstvo porijeklom iz lučke županije u Ravnim Kotarima. U ostalom, Grgur Mrganić je umro u Zadru par godina prije pada Bosne pod Turke, u poodmakloj dobi.

U Smičiklasovu Codex diplomaticus Virevići se spominju kao vlasnici zemalja, jamci i svjedoci kod raznih notarskih i drugih pravnih akata u 9 isprava od 1183–1351. god.[42] Ovdje se oni nalaze u društvu i poslovima plemića: Zadulina, Sloradisa, Saladina, Šubića, Varikaša, Gusića, Mogorevića, Kačića, Tugomirića, Glamočana i dr. U Zadru je datirano 6 ovih isprava, a po jedna u Vrani, Kninu i Podbrušanima. U njima se spominju ovi Virevići: Radonja (1183), Prvoš i Trebeš (1207), Radoslav pk. Držislava zvan Unigica iz Nina (1321), Kvirin Milonjin iz Zadra (1337), Stojša pk. Ivana (1338). Novak, Marin, Stjepan, Mihovil, Jakov, Sarakin i Blagoje (1350). Novak pk. Stanislava

[38] Bianchi, o. c., str. 386.

[39] Farlati, o. c. pod 2), tom. V, Venetiis 1775, str. 119.

[40] Ferrari-Cupilli, o. c., str. 244, 274–275.

[41] Fabiannich, o. c., str. 309 (donosi podatke iz rukopisa Ferrari-Cupillija); Bianchi, o. c. str. 519; Ivančić, o. c., str. 23; Benvenuti, o. c., str. 318; Fisković, o. c., str. 44, 72.

[42] Smičiklas T., »Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae«, sv. II, Zagreb 1904, str. 186; sv. III, Zagreb 1905, str. 64; sv. IX, Zagreb 1911, str. 13; sv. X, Zagreb 1912, str. 328, 412, 531; sv. XI, Zagreb 1913, str. 566, 631; sv. XII, Zagreb 1914, str. 30.

(1350) i Našman zvan Novak (1351). Kao plemići Virevići sudjeluju na hrvatskom saboru u Podbrušanima 1350., gdje im ban Stjepan potvrđuje staro hrvatsko plemstvo, iako po izjavi prisutnih plemića, Virevići nisu pripadali u onih poznatih 12 hrvatskih plemena, ali su se s njima ženili. Posjedi Virevića se u tim dokumentima nalaze u Jošanima (Gelsane, Jelsane), Pod Vrčevom, Pod Stinicom, u Trčcima i u Kamenjanima.

Mikac Virgević Stanović iz Zadra je vlasnik jedne lađe u XV. st.[43] U jednoj ispravi od 1333. spominje se Virevšćina kao lokalitet u Ravnim Kotarima, koji oporučno ostavlja zadarski građanin Nikola De Piciga opaticama sv. Nikole u Zadru.[44] Vjerovatno se to mjesto tako zvalo po Virevićima. Sva su se navedena mjesta nalazila u blizini Nadinskog blata. U tom su predjelu bili posjedi mnogih zadarskih plemića. Tu je bila matica mnogih hrvatskih rodovskih plemića: Gusića, Kačića, Glamočana, Lapčana, Šubića i drugih, kojih susjedi su bili s pojedinima Virevići.[45] To je plodan kraj, gdje je nekoć bilo mnogo sela, koja su nestala u ratovima s Turcima kao: Bubnjane, Kamenjane, Kokićane, Hotušćina, Starožane, Veterinci, Dubac, Lemešane, Trčci, Uštipak, Podbrušane, Butine, Radobuljci, Bukonjić, Lapac i dr. U Bubnjanima se nalazio samostan sa crkvom sv. Petra, u koji su se sklonile opatice sv. Dimitrija iz Zadra 1202. za vrijeme ratnih strahota i pustošenja koja su vršili u Zadru križari i Mlečani.[47] Nestala su sela, a posjedi naših ljudi pretvoreni su u feude turske vlastele. Djelomično se promijenilo i stanovništvo, jer su starosjedioci bježali, a Turci su naselili »Vlahe«, koje su sobom doveli iz drugih krajeva Balkana.[48] U srednjem vijeku, još prije dolaska Turaka, odavde su iselili mnogi hrvatski plemići i nastanili se u drugim mjestima, najviše u Zadru, koji im je bio najbliži. Većinu njih mi ne možemo ovdje danas prepoznati pod polatinjenim i potalijančenim imenima i prezimenima, u duhu ondašnjeg vremena i prilika, kad je Radovan i Veseljko postajao Allegretto, a Cvitan De Flore.[49] Prezime tada još nije bilo ustaljeno i često se

[43] Antoljak dr. Stj., »Veze između Zadra i Rijeke u srednjem vijeku«, posebni otisak iz II. sveska Vjesnika Državnog arhiva u Rijeci, str. 17.

[44] Smičiklas, Codex X, str. 122 (»... ad Osrignum usque mare et ad Babindub et ad Virefschina«).

[45] Barada Mihovil, »Lapčani«, Rad jugosl. akadem. znan. umjet., knj. 300, Zagreb 1954. str. 473–535.

[46] Za lokalizaciju izumrlih sela u Ravnim Kotarima uporedi: Bianchi, o. c., vol. II, Zara 1879, str. 401–425; Barada, o. c.; Antoljak Stj., »Zadarski katastik 15. stoljeća«, Jugosl. akadem. znan. umjet., Zagreb – Starine knj. 42.

[47] Bianchi, o. c., str. 436; Cod. dipl. III, str. 64, 67.

[48] Jelić Luka, »Lički sandžakat i postanje mletačke krajine«, Narodni koledar za god. 1898, izdanje Mat. dalm., Zadar, str. 78–115.

[49] Fisković, o. c., str. 111 i 193 bilj. 656 i 657 donosi primjer kako je Jakov pk. Veseljka zadarski zlatar rodom iz Ljubča postao Vlatko pk. Alegreta. (prema spisima zad. notara Jakova pk. Ostoje sv. I od 2. III. 1436. i spisima notara Nikole pk. Bartol. de Ho, sv. I od 31. V. 1435). – Antoljak misli da je Allegretti prijevod od Radovan (o. c., Zadar. katastik, str. 414, bilj. 235). – Jedan od izvršilaca Mrganićeve oporuke je zadarski trgovac Grgur Anković pk. Veseljka (Allegretta). On se tako

dobivalo po imenu oca ili po mjestu porijekla, kao De Cesanis[50] (= Šubić iz Ješana=De Gelsanis) ili De Seppe[51] (=de Šopot= iz Šopota). Prezimena su se iskrivljivala i prilagođavala talijanskom jeziku i izgovoru, kao ono poznatog zadarskog orguljaša Lupovića iz Vrgade u XVI. st., koji je poznat pod prezimenom Lupino i Vulpino.[52] Nisu li tako prostim prijevodom, kao Allegretti i De Flore, postali od Dušica De Almis, a od Zoranića De Albis?[53] Teže je razumjeti kako su Deša postali Spingareli.[54] Te su se promjene vršile stoljećima sve do naših dana, kad su prisilno Marinkovići postali Marini, Kneževići Conte, Blagdani Delle Feste, Sikirići Manarelli, Barići Bari i stotine drugih sličnih.[55] Takvih primjera imamo u cijeloj Dalmaciji. Takvi su Sisgoreo, Tomaseo, Cetineo, Mladineo, Petreo, Clococeo, Budineo, Drasmileo, Politeo, Zavoreo, Milaseo, Radateo, Ranzio, De Lupis, De Filipis, Dominis, Fertilio itd. itd. Ne samo u gradovima, nego i u selima imamo takvih stranih i čuvenih prezimena koja su davana nahočadi. Otduda su po našim mjestima: Delavia, Diskorđija, Kvito, Gveria, Fioravanti, Meksiko, Paragvaj, Španjol, Napoli, Ferari, Panjol, Tuflija, Bekafigo, Fižuleto, Šangulia, Kaštelfranko, Vaskodiaga, Škontra, Giro, Martedić, Zelantov, Dežderović, Cvelf, Humbolt itd. Prezimena iz zadarske okolice. I pokrštenim »Turcima« davali su talijanska prezimena, ali plemenita, kao: Benzon, Grimani, Kornereto itd.[56] Nisu li Varikaše, Sloradisi, Saladini i drugi, koji imaju svoje posjede uz Virevićeve, Gusićeveve i Šubićeve, također iz tog kraja doselili u Zadar? Posve je

zove na spisku »guvernadura« škole sv. Jakova«. U oporuci je samo Allegretti.) Vidi Daz, spisi zadarskog samostana sv. Dominika, br. 212, list 6. Na isti način je dobio prezime Jure Mrganić sinovac Grgurov, koji se u oporuci zove de Flore (= sin Cvjetka.)

[50] Barada, o. c., str. 508; Klaić Nada, »Plemstvo dvanaestero plemena kraljevine Hrvatske«, Historijski zbornik, god. IX, 1956, str. 95, napomena 74.

[51] De Soppe je poznata stara zadarska plemićka obitelj.

[52] Daz, spisi zadarskog notara Simona Veniera, oporuka br. 91 od 8. VIII. 1591.: Maestro Simone qu. Nicole Lupovich da Vergada organista nel duomo di Zara. – Isti notar, Testamenti II br. 611 od 26. VII. 1610.: druga oporuka, gdje piše maestro Simone Lupino qu. Nicolo magitro d'organi e organista de Zara. – U »Libri matrimoniorum« župne crkve s. Stošije u Zadru knjiga I i II nalazi se pod imenom Volpini, Lupino, Vulpini i Ulpini. – Isto tako i Zadar. notar don Niko Lupović, piše se također i Lupi.

[53] De Almis i De Albis su zadarske obitelji kao i Dušica i Zoranić. U spisima zadarskog notara N. Benedicti b. II, f. I/4 od 24. XI. 1439. nalazi se kodicil Domancije Pintarić ž. Ivanove, gdje je svjedok Ivan Dušičić de Cresava. A De Cresava je poznata zadarska plemićka obitelj.

[54] Ferrari-Cupilli, o. c., str. 177. Poziva se na Farlatijev »Illyricum sacrum« tom. IV. str. 483. – Sabalich Giuseppe u »Curiosità storiche zaratine«, Zara 1906, str. 29 – kaže, da obitelj Spingaroli potječe od vranskih templara. To je inače poznata zadarska plemićka obitelj.

[55] Za fašističke vladavine Talijana su prisilno mijenjali naša prezimena u Istri i Zadru.

[56] Pokrštenim Muslimanima nadijevali su prezimena mletačkih magistrata, koji su se u doba pokrštenja nalazili na upravi u dotičnim mjestima u Dalmaciji, a ti su obično kumovali pokrštenicima na krštenju i kod toga im davali svoje prezime. Djeci iz nahodišta nadijevali su prezime svećenici kod krštenja prema svom »hiru«. Za to su ta prezimena često neobična i čudna.

jasno, da Lukonja, Grubonja, Nozdronja, Petrinja, Dobre, Miligost, Ljubavac, Varikaša, Zloradis, Matafarić, Jurislavić, Pavlović, Đorđević, Martinušić, Mikačić – da nabrojim samo neke zadarske plemićke obitelji – nisu doselili u Zadar preko mora niti su ostaci drevnih Rimljana. Eto iz toga kraja, iz okolice Nadinskog blata, doselili su se u Zadar Virevići.

III.

Grgur Mrganić se rodio vjerovatno u Zadru. Tačnu godinu rođenja ne znamo, jer ne postoje matice iz tog vremena. Sudeći po vremenu kad mu se ime prvi put javlja u dokumentima, možemo zaključiti da se rodio u predzadnjem ili zadnjem deceniju XIV. st. Iz god. 1412 postoje dvije isprave, gdje on sklapa trgovački ugovor, a jednom ugovoru prisutan je i njegov otac.[57] Zatim ga srećemo 1418 kao svjedoka pri nagodbi između zadarskih plemića Gabrijela Nozdronje i Jakova Ljubavca, odnosno Ljubavčeve punice Markete ud. pk. Kolana De Matafaris, a u vezi s mirazom Nozdronjine žene Urse De Gallo.[58] God. 1430. Mrganić je svjedok kod dražbovanja posjeda Ruševac u Sutomišćici, koji uzima u zakup zadarski notar Teodor de Prandino.[59] God. 1435. kupuje 6 komada oranica, vinograda i pašnjaka u selu Trčcima, od kneza Ugrina Ugrinića iz Bribira, za 300 dukata.[60] God. 1442 svjedok je, da je Jakov Šubić platio protomajstoru Vidulu Ivanovu 30 dukata na račun ugovorene svote za proširenje crkve s. Marije u Bribiru. Iste godine on je jedan od izvršilaca oporuke Kate pk. Grgura Longina, a žene Blaža Petra trgovca iz Zadra.[61] God. 1444. kod diobe kuće, koju je Butko Bradaš ostavio bratovštini s. Silvestra i s. Jakova, Mrganić zastupa ovu posljednju uz Novaka Milkovića, Ivana pisara gradske riznice, Dominika Sinkovića, Juru Florijanova (opaska = Juru Cvitkova, svog sinovca), Nikolu Venturinova, trgovca i gvardijana ove bratovštine

[57] Daz, spisi notara Theodor. de Prandino (instrumenta 1410–1413), b. I, f. I, list 294 a: »1412 die ultimo mensis septembris... Gregorius filius Stanislavi Merganich de generatione Virevich civis Jadre cum presentia, consensu et voluntate patris sui ibi presentis...« – Isti notar i spisi, list 295 b, od 6. oktobra 1412. – Vidi Dr. S. Antoljak, o. c. pod br. 43, str. 13, bilj. 35.

[58] Daz, spisi samostana s. Dominika, br. 579, kut. br. 32, list 57. Na dokumentu je sa strane zabilježeno, da je toj nagodbi god. 1418. bio prisutan Mrganić.

[59] Daz, spisi samostana s. Dominika, br. 25, list 21 (39).

[60] Daz, spisi notara Theod. de Prandino (instrumenta 1435–1441), b. V, f. 6, list 24 a, od 11. VII. 1435.:... comes Ugrinus Ugrinich nobilis de Breberico de generatione Subich vendidit, dedit et tradidit atque concessit ser Gregorio qu. Stanislavi Merganich de generatione Virevich civi Jadre... totas et integras sex suas partes terre aratorie, vineate et pasculatorie positas in villa Terçiçi districtus Jadre pretio ducatorum 300... Vidi Antoljak S., o. c. pod br. 43, bilj. 35.

[61] Fisković, o. c., str. 71–72 i 171 bilj. 429 (prema spisima notara Ivana de Calcina, sv. I, svešćić 1, od 4. II. 1441.). – Daz, spisi notara Nic. Benedicti, Oporuka Cathar. fillie qu. ser Greg. Longin, od 13. VII. 1442.

i Dunata Šubića pk. Luke, trgovca i vikara bratovštine.[62] God. 1444. on je jedan od izvršilaca oporuke Šimuna Saričinića, plemića iz roda Unević, građanina Zadra, a 1447. također je jedan od izvršilaca oporuke Jure pk. Ratka zlatara.[63]

Kao što smo već naveli, Mrganić je potomak starohrvatskog plemstva Virevića. Otac mu se zvao Stanislav Mrgan pk. Križana Smulića od roda Virevića. God. 1405 otac mu sklapa ugovor o nekoj zemlji s Tomom Storfićem od istog roda Virevića.[64] Otac mu je još bio živ 1412, a 1416. spominje se Grgur pk. Stanislava.[65] Kad je Grgur umro također ne znamo tačno, ali vjerovatno kratko iza oporuke koju je napravio 28. IV. 1460. god. U to doba je bio dosta star, imao je praunuka.[66] Njegova žena je svakako udovica 1465,[67] a on se ne spominje u dokumentima iza 1460. god. Oporučno je odredio da se pokopa u crkvi samostana s. Dominika i to u kapeli s. Dominike pred oltarom, koji je tu dao napraviti. U istoj crkvi mu je pokopana i žena uz svoju majku. Izgleda da se je oženio 1419, jer na jednom spisu od 30. X. 1419. piše »Scriptura contractus dotalis pertinens ad hereditatem Gre-

[62] Daz, spisi notara Johannes de Calcina (1439–1492), b. IV, f. 6, list CCXXVIII b, sub die: 1444, die X. octobris.

[63] Daz, spisi notara N. Benedicti, b. II, f. 2, sub die 1444, 7. V.: Oporuka »ser Simona Saricinicha nobilis de generatione Unevich civis et habitator Jadre.« Izvršioci oporuke su ser Gregorius Merganich, dominus Rafael De Nassis i Georgius Flori (Georgius Flori je Mrganićev sinovac). Isti notar, Oporuka magistra Georg. qu. Ratci aurif. od 23. XI. 1447.

[64] Daz, spisi notara Johannes de Trottis (1404–1407), b. jedina, f. 3/1, list 8 b, sub die 5. VI. 1405: Stanislavus Merganus qu. Krizani Smulich de genere Virevich ex una parte et Thomas Storfich de dicta generatione Virevich ex alia parte... (sklapaju ugovor o nekoj zemlji u Vel. Jošanima).

[65] Vidi bilj. 77 t.

[66] Vidi prilog 2, Oporuka Mrganićeva.

[67] Daz, spisi notara Nic. Benedicti (1432–69), b. II, f. 1/11, list 17; Oporuka Stane ud. pk. Grgura Mrganića od 13. XI. 1465. Izvršioci su oporuke Nikola Benediktov notar, Pavao Bertonić muž Stanine unuke Zabete, Grgur Longin pk. Gašpara trgovac i Dunat pk. Pažina trgovac. U oporuci se spominje Stanina stojna kuća kod Vel. trga (Platea magna = današnji Narodni trg), koju ostavlja Grguru Longinu, kuća kod crkve Četrdeset mučenika, koju ostavlja na doživotno uživanje kćeri Kati, stoka u Viru i Ugljanu, (svu posljednju ostavlja tamošnjem samostanu sv. Jerolima), posjed Dolčac u Ugljanu, koji ostavlja Nikolici ud. pk. Pažina, posjed u Čelopeku kod Zadra i posjed kod sv. Marka »ad fontem« (današnje predgrađe Zadra Arbanasi), koji ostavlja kćeri Ljubi ženi Blaža Rajkovića kroiača. U oporuci se spominje brojna posluga. Universalni baštinik je Grgur Longin pk. Gašpara, kojemu ostavlja, osim stojne kuće, svoju posteljinu (lectum de pluma, capicalem, culcitram, linteamina, cussinellos, intemellas) i jednu skrinju (capsa). Dunatu pk. Pažina ostavlja 100 dukata, zetu Dominiku Sinkoviću pk. Ante 100 libara, koje je prvobitno bila namijenila njegovim sestrama Marketi, odnosno Katarini, i njegovoj majci Ceciliji. Unuku Šimunu Rajkoviću, kleriku samostana s. Dominika, ostavlja 10 dukata, kad reče mladu misu. Notaru Nikoli Benediktovu dopušta, da se pri gradnji može nasloniti na zid njezine kuće. Spominje se i legat za posjet s. Jakova Galicijskog. Posluga je sva nagrađena novcem i haljinama, a komesari oporuke sa po 10 dukata svaki. Oporuka ima i kodicil. Određuje da je pokopaju u crkvi s. Dominika uz njezinu majku. Listovi su oporuke oštećeni i nije u cijelosti čitljiva.

gori Mergane civis Jadre«.[68] Žena mu se zvala Stana, a prezime nam nije poznato. Iz njegove i ženine oporuke znamo, da je imao 4 kćeri: Pavicu, Katu udatu za Dominika Sinkovića, Ljubicu udatu za krojača Blaža Rajkovića i Dragu udatu za Petra.[69] O sinovima nema u oporuci spomena. Od kćeri Kate imao je unuku Zabetu Sinković, udatu za Pavla Bertonića, a od ove praunuka Šimuna Bertonića.[70] Od kćeri Ljube imao je unuka Šimuna Rajkovića, koji je 1465. bio klerik u samostanu s. Dominika. Imao je brata Cvitana (Flore), sinovca Juru Cvitanova (de Flore) i nećakinju ili sinovku (nepos) Nikolicu, opaticu u samostanu s. Nikole u Zadru. U bližem rodu mu je sigurno bio i zadarski trgovac Grgur Longin pk. Gašpara, jer je on jedan od većih njegovih baštinika. Sinovac Jure, bio je trgovac, a 1436. bio je gvardijan »Škole s. Jakova«.[71] Nije nam poznato da li mu je bio kakav pred Cerna de Mergani, koji je potpisan kao sudac na ispravi kojom Nikola Semitecolo, opat samostana s. Krševana u Zadru, dariva zadarskoj komuni crkvu sv. Martina izvan gradskih bedema s pripadajućim zgradama i vrtom, za osnivanje hospitala. 10. V. 1254. god.[72] Martin Mrganić Zadranin spominje se kao svjedok u Grgurovo doba.[73]

[68] Daz, spisi samostana s. Dominika br. 579, kut. 32, list 60. Dokumenat na kojem ovo stoji napisano, ne donosi ugovor o ženidbenom mirazu, već o sudskom postupku osoba koje su Mlečani zatočili u Veneciji.

[69] Prezime zeta Petra se u oporuci ne navodi. Spominje se Petar Glogovčić Jurin kojemu ostavlja jednu »sortu« zemlje u Velikim Jošanima, a na kojoj sada boravi svećenik tog sela. Ovaj Petar Glogovčić je bio iz sela Jagodnje, a god. 1462. je sina Pavla dao na učenje zlatarskog zanata zlataru Dujmu Matafariću u Zadar (Vidi: Fisković, o. c., str. 119 i 199 bilj. 745, prema spisima zadar. notara S. Damiani, sv. IV. f. 5 od 27. I. 1461). Ovaj Petar Glogovčić nije bio vjerovatno Mrganićev zet.

[70] Daz, spisi gener. provid. Pietro Civran (1673–75), II; posebni svezak spisa pod naslovom »Posizione di documenti antichi d'epoca dal 1446 al 1622 circa i diritti di cittadini di Zara d'essere prescelti a priori degli spedali di s. Marco e di s. Martino. di colazione sovrana. – Al vol. II. generalato Civran, carte 236–238, str. 17. Tu se spominje Šimun Bernić kao rodak skradinskog biskupa Tome Nigra. Dužd Leonard Lauredan dne 14. okt. 1520. nalaže gradskim rektorima Zadra knezu Petru Marcelu i kapetanu Giannatalu Salamoneu da Šimuna Bertonića, građanina Zadra, a rođaka skrad. biskupa Tome Nigra, postave za priora hospitala s. Marka ili priora hospitala s. Martina ili za tumača hrvatskog jezika, koje od tih mjesta bude prvo slobodno, jer je to molio dužda spomenuti biskup (... cupientes gratificari Rev. Domno. Thome Nigro episcopo Scardonensi... qui a nobis petiit ut fideli nostro Simoni Berthonich civi Jadrensi, consanguineo eius, de uno trium locorum videlicet prioratus hospitalis s. Marci, prioratus s. Martini vel interpretis lingue sclave conferri solemniter civibus Jadrensibus per rectores nostros illic primo vacaturo providere volemus...« Neki Ivan Bertović se spominje 1421. kao feudatarij vranskog kaštela (Vidi Antoljak, o. c. pod 46, str. 390). – Mrganićev praunuk Šimun Bertonić rođen je nešto prije 1460. pa je 1520. imao oko 60 godina.

[71] Daz, spisi notara Jacobus qu. Ostoye (1427–45), b. jedina, f. I/4, sub die 1436, indict. XIV, die V mensis septembris. Presentibus Simone Milgostich fabro et ser Luca filii Martini priore hospitaliss. s. Marci de Jadra... ser Nicolaus Drascovich civis Jadre sponte contentus et confessus fuit habuisse et recepisse a ser Georgio Mgdanich (= Merganich) merzario tamquam guardiano fraternitatis s. Jacobi de Jadra...

[72] Smičiklas, Codex dipl. IV. str. 558.

[73] Antoljak, o. c. pod 43, str. 17 (prema Gigante, Libri del cancel).

Iako po rođenju plemić, Mrganić nije bio član zadarskog plemićkog vijeća, već je pripadnik građanskog staleža, koji se baš u njegovo doba organizirao u »Školu ili bratovštinu sv. Jakova Galicijskog«. Ta organizacija je oformljena na dan sv. Jakova dne 25. srpnja 1407. god. uz svečanu misu u kapeli spomenutog sveca, a u crkvi sv. Stjepana (današnja crkva sv. Šime), kojoj su prisustvovali i tadašnji gradski rektori Dominis, Fanfonja i Pavao Pavlović, koji nam je ostavio zapis o tom događaju u svom »Memorialu«.[74] Škola je imala svoja pravila (matrikulu), koja nisu bila po ćudi Mlečanima, jer su tražili da se izvrši njihova reforma, što je i učinjeno 1457., a odobreno 1458. god. Članovi te organizacije bili su ugledniji građani kao notari, liječnici, trgovci, svećenici i imućniji obrtnici. Igrala je važnu ulogu u životu Zadra vodeći preko svoje skupštine građana i puka (università dei cittadini e del popolo) stalnu borbu za razne položaje, službe i privilegije s »vijećem plemića« (communità dei nobili). Mrganić je bio istaknuti član te organizacije, a u reformiranoj matrikuli od 1457. nalazimo ga prvoga na spisku njezinih »guvernatura«.[75] O vezi Mrganićevoj prema »Školi sv. Jakova« svjedoči najbolje činjenica, što je za nju podigao dom u sklopu svoje bolnice i što joj je ostavio upravu same bolnice. I Grgurov nećak Jure bio je, kako smo već naveli, gvardijan ove »škole« 1436. god., a Grgurov zet Dominik Sinković je 1457. jedan od članova uprave (guvernatura) također. U to vrijeme skoro svi članovi uprave nose hrvatska prezimena, što nije bez interesa za poznavanje sastava zadarskog pučanstva.

Po zanimanju je Mrganić bio posjednik i trgovac,[76] čovjek bogat, ali isto tako plemenit, darežljiv, a možemo reći i rodoljuban. U Zadru je posjedovao više kuća, od kojih jednu kod Velikog trga (Platea magna = današnji Narodni trg), u kojoj je stanovao, kako se vidi iz

[74] De Paulo Paulus patritius Jadrensis, »Memoriale« (1371–1408), izdao F. Šišić u Vjesniku kr. hrv. dalm. zemalj. arhiva VI/1–2, Zagreb 1904, str. 207. – Bianchi, o. c., str. 504 piše da je jedna bratovština s. Jakova postojala u XIII. st., a da je 1407. ponovno inaugurirana.

[75] Daz, spisi samostana s. Dominika br. 212, list 5–16. Ovdje se nalazi reformirana matrikula »Škole s. Jakova« od 1457., potvrđena 1458. od Venecije. Svoj dom imala je tada kod crkve s. Mihovila. Na listu 6. ove matrikule je popis uprave bratovštine (»guvernaduri«), i to: 1. Grigor de Mergane, 2. Zan della chamera, 3. Gregoriza da Segna dal Bo, 4. Lorenzo de Drasmilli, 5. Domenego Sincovich, 6. Grigor Anchovich qu. Alegretto, 7. mro. Simon fauro (vjerovatno Milgostić – vidi bilj. 71), 8. Nico de Ventura, 9. Boycho de Lancilago de Nona, 10. Marcho de Schrixa (= Karlobag), 11. Zan de Venturin, 12. Donado de Lucha, 13. mro. Doymo orexe (vjerovatno Matafarić – vidi bilj. 69), 14. Mat. de Vegnu(n), 15. Grigor qu. Zorzi Uncovich, 16. Zan de Calcina nodaro, 17. mro. Simon Bilsich protono (graditelj, vidi Fisković, o. c., str. 64), 18. Nico. Francese osto (= gostioničar), 19. Zan Milchovich tentor (= bojadisar), 20. Grigor de Venturin, 21. Nico. Chochari, 22. Jac. dalla Brancha, 23. Bertuncino da Milan, 24. Zorzi de Primo, 25. Zorzi de Udene, 26. Lorenzo qu. Donato de Milcho, 27. mro. Piero Sarinich sartor, 28. mro. Zorzi da Verona sartor, 29. Simon de Damyan nodare, 30. Donado da Tezo, 31. mro. Zuane orexe qu. Stefano.

[76] Trgovac suknom »draparins«. Daz, spisi notara Bartol. de Sarcano od 10. III. 1419. i bilj. 77 z, x, y. Imao je i bojadisaonu »casa da tentorio« kod gradskih vrata Stomorice.

oporuke njegove žene. Druga je bila kod crkve Četrdeset mučenika, a u njoj je stanovala njegova kći Kate Sinković. Neke su kuće bile drvene. Jednu takvu je ostavio kćeri Dragi, a nalazila se kod arsenala. Kćeri Ljubi je također ostavio jednu kućicu, a isto tako Mili, ženi Radoša težaka, njegova bivšeg sluge. Mrganićevi posjedi nalazili su se u raznim mjestima Ravnih Kotara. Spominju se u Petrčanima, Miranju, Lišanima, Jagodnji, Zapužanima, Vel. Horuplju, Suhovarama, Zdahovu, kao i selo Gusići. U neposrednoj okolici Zadra: u Čelopeku, na Brodarici (ultra portum Jadre) i u današnjem predgrađu Zadra Arbanasima (prope s. Marcum ad fontem). Na otocima je imao posjede u Zaglavu, Lukoranu, Ugljanu i Viru.[77] U dva posljednja mjesta spominje

[77] U Viru je Mrganić bio uzeo posjed u zakup na 10 godina za tisuću libara malih godišnjeg najma. Vidi: S. Antoljak, Zadar. katastik 15. st. – O kupnji posjeda i kuća ima brojnih dokumenata u spisima zadarskih notara. Vidi: Daz, spisi bivšeg samostana s. Dominika br. 223. Estratti dai repertori degli atti de notarij di Zara dall'anno 1307 all'anno 1700. Kut. 27:

a) Sv. I., str. 15, Zuanne de Casulij nodaro; 1414, 8. IV. Per Gregorio Merganich Compra di casa nell' arsenal.

b) Sv. I., str. 13, Anzolo de Gronda nodaro: 1450, 25. V. Per ser Gregorio Merganich. Compra di terreni nell' Isola Grande.

c) Sv. I., str. 14, Zuanne de Parenzo nodaro: 1456, 17. III. Per Gregorio Merganich. Compra di terreni in più luochi à Sale in Argneuo poglie.

d) Sv. I., str. 14, pre. don Nicolò Lupi nodaro: 1458, 12. IV. Per S. Gregorio Merganich cittadino. Compra di 40 gognali di terreno boschiuo e pasculatorio et in un altro pezzo gog. 6 posti à Ugliano luoco Gomilgnach e Sridgnach.

e) Sv. III., str. 9, Zuanne Donato Calcina nodaro: 1441, 22. V. Per ser Gregorio Merganich cittadino. Compra di gog. 5 di terreno lauoratiuo à Uglian in luoco Pogliane.

f) Sv. III., str. 9, Zuanne Donato Calcina nodaro: 1446, 10. XII. Per ser Gregorio de Mergane. Compra di 12 gog. di terreno pascolatorio à Ugliano.

g) Sv. III., str. 10, Zuanne Donato Calcina nodaro: 1442, 17. VII. Per ser Gregorio de Mergane. Compra di terreni à Ugliano.

f) Sv. III., str. 10, Zuanne donato Calcina nodaro: 1444, 11. XI. Per ser Gregorio Mergane. Compra di 15 gog. di terra con oliuari à Peterzane.

i) Sv. III., str. 9, Zuanne Donato Calcina nodaro; 1447, 17. VI. Per ser Gregorio de Mergane. Compra di 4 gog. di terreno in Cerdodol luoco Schaglilnice.

j) Sv. III., str. 9, Zuanne Donato Calcina nodaro: 1448, 13. VI. Per ser Gregorio de Mergane. Compra di terreni in Cerodol luoco Scalinize.

k) Sv. III., str. 9, Zuanne Donato Calcina: 1448, 4. X. Per il detto ser Gregorio. Compra di terreni à Ugliano.

l) Sv. III., str. 10, Zuanne Donato Calcina nodaro: 1448, 21. X. Per il medemo ser Gregorio. Compra di terreni à Ugliano.

m) Sv. III., str. 9, Zuane Donato Calcina nodaro: 1449, 4. X. Per ser Gregorio de Mergane. Compra di pascoli posti à Sale luoco Dugo poglie.

n) Sv. III., str. 9, Zuanne Donado Calcina nodaro: 1449, 4. X. Per il detto ser Gregorio (Altra compra di terreni pasculatorij posti à Sale in sopradetto luoco).

o) Sv. III., str. 8. Zuanne Donato Calcina nodaro: 1452, 7. XII. Per ser Gregorio de Mergane cittadino. Compra di terreni à Ugliano.

p) Sv. III., str. 9, Zuanne Donato Calcina nodaro: 1455, 21. V. Per ser Gregorio de Mergane. Compra di terreni aratorij, boschiui et deri con. No 130 piedi d'oliuari in tutto gognali 18 posti à Peterzane.

se i stoka u Staninoj oporuci. Grgur, kao i njegov sinovac Jure, imali su trgovačke veze s Rijekom gdje su imali posjeda i kuća.[78] Mrganićevo dobro materijalno stanje vidi se i po brojnoj posluzi: Lucija kći pk. Jure Budinića, Radoš, Marko, Margarita Kaćan ž. Matina (Chachan). Ruža, Jelena Turkinja, Mara i njezina kći Stoja i Kata manjurica (picokara). Svi su ti nadareni oporučno u novcu i odjeći. Neke zemlje ostavio je oporučno onima od kojih ih je nekad bio kupio: Ivanu Baniću Pavlovu iz Miranja 3 sorte zemlje u Gornjom Miranju i sve one zemlje koje je bio kupio od oca mu Pavla u Zapužanima; Ivanu Toljenoviću, također iz Miranja, sve zemlje koje je bio kupio od njega i njegovog oca Stipana u Zapužanima; Petru Klariću iz Miranja, sve zemlje koje je od njega kupio u Zapužanima; a Juri Krivčiću, polovicu zemalja, koje je kupio od njega u Jagodnji. Petru Glogovčiću Jurinu ostavio je jednu sortu zemlje u Vel. Jošanima. Legatima se, po običaju vremena sjetio raznih samostana i bratovština, kao i bolnice za gubavce; osobitito je nadario dva samostana koje je sam osnovao, i onaj u kojem je mrtav počivao. Oko njegove ostavštine su se vodile vjekovne parnice izmedu samostana s. Dominika i »Škole s. Jakova« – kao upraviteljice bolnice – kojoj je ostavio većinu svojih imanja.[79] Mrganićev narodni osjećaj ogleda se u lijepim narodnim imenima članova njegove obitelji, kao i u njegovoj ljubavi prema hrvatskom jeziku u crkvi. Osnivao je samostane, ali se čini, da u svećenike nije imao povjerenja, jer ih je izričito isključio za sva vremena iz uprave svog hospitala.

r) Sv. III., str. 9. Zuanne Donato Calcina: 1458, 6. VIII. Per ser Gregorio de Mergane cittadino. Compra di un pezzo di terra boschiua di gog. 7 posti sull' Isola Grande in Zaglaua luoco chiamato Dubouizza monte chiamato Sridignach.

s) Sv. III., str. 9. Zuanne Donato Calcina nodaro: 1458, 12. VIII. Per il detto ser Gregorio Mergane. Compra di diuersi luochi et pezzi posti à Sale in Argneuo poglie.

t) Sv. XX., str. 10. Pietro Dragono nodaro: 1416, 21. XI. Per S. Gregorio q. Stanislao Merganich mercante. Comprada di gognali 10 di terreno et oliuari à Petezane.

u) Sv. XX., str. 10. Pietro Dragono nodaro: 1419, 11. I. Per S. Gregorio Merganich mercante. Compra di casa à S. Maria delle Rev. monache.

v) Sv. XX., str. 10. Pietro Dragono nodaro: 1419, 19. II. Per S. Gregorio Merganich. Compra di terreno à Ugliano nel confin di S. Ippolito.

z) Sv. XX., str. 9. Pietro Dragono nodaro: 1420, 31. VIII. Per Gregorio Merganich drappario. Cession di casa et un altra casetta in corte di S. Steffano.

ž) Sv. 20., str. 10. Pietro Dragono nodaro: 1423, 4. IX. Per S. Gregorio Merganich cittadino e mercante. Permutation di casa nell' arsenal.

x) Sv. XX., str. 10. Pietro Dragono nodaro: 1430, 6. I. Per Gregorio q. Stanislaui Merganich drappario. Compra di casa à S. Steffano.

y) Sv. XX., str. 10. Pietro Dragono nodaro: 1430, 10. II. Per S. Gregorio Merganich. Compra di casa da tentoria posta in Zara appo. le porte Stomorice.

[78] Antoljak, o. c. (»Veze izmedu Zadra i Rijeke«) str. 10–14 (prema Giganteu).

[79] Daz, spisi samostana s. Dominika, kut. 25 i kut. 32. Dva sveska spisa odnose se na parničenje samostana s. Dominika i uprave »Škole s. Jakova« kao upraviteljice Mrganićeve bolnice a sve zbog 100 kvarata pšenice, koje je Drganić oporučno ostavio ovom samostanu svake godine iz svojih posjeda u Suhovarama i Vel. Horuplju.

ZAKLJUČAK

Želio sam prikazati lik i djelo velikog dobrotvora Zadranina Grgura Virevića, potomka starohrvatskog plemstva, koji nam je od historičara bio krivo predstavljen kao u Zadar doseljeni bosanski plemić pod imenom Grgura Mrganića. Njegovi su preci doselili u Zadar iz okolice Nadinskog blata u Ravnim Kotarima, kao i mnogi drugi pripadnici hrvatskog plemstva, koji su kao plemići ili građani igrali veliku ulogu u Zadru. Mrganić nas je zadužio osnivanjem dvaju glagoljaških samostana i podizanjem bolnice u Zadru. Njegovo djelo moramo ocijeniti gledajući kroz prizmu Srednjeg vijeka, kad se ljudska djelatnost kretala u okviru vjere i karitativnosti. Rekao bih, da nije slučaj, što je osnivao baš glagoljaške samostane, i to u doba tuđinske mletačke vlasti. Vjerovatno njemu dugujemo permanentni kontinuitet staroslavenskog jezika i glagoljice u crkvenoj službi u Zadru, jer je podizanjem samostana omogućio opstanak tih redovnika ovdje. U Zadru još postoji crkva sv. Ivana, koju je on osnovao, a u Zaglavu crkva i samostan. Na temeljima njegove bolnice nalazi se današnje sjemenište. Raka sv. Donata, koju je dao napraviti, nestala je.

Jednoj ulici rodnog mu grada dobro bi pristajalo njegovo ime!

Prilog br. 1

DAZ, Ducali e terminazioni, knj. II. (1458–1487), str. 179:

Franciscus Foscari Dei gratia dux Venetiarum etc. universis et singulis nobilibus et sapientibus viris de suo mandato comiti et capitaneo Jadre presentibus et futuris ad quos presentes advenerint fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum.–Significamus vobis quod in nostro consilio minori, quadraginta et maiori, die duodecimo septembris presentis, capta fuit gratia tenoris infrascripti, videlicet: Intellecta humili et devota supplicatione, fidelissimi ac devotissimi nostri dominii, proviđi viri *Gregorii* qu. *Margani* de domo *Virevich*, nobilis habitatoris civitatis Jadre, quia iam coepit edificare, et perficere solicitat, unum hospitale in civitate nostra predicta Jadre prope ecclesiam cathedralem archiepiscopatus sancte Anastasie pro quibuscumque pauperibus infirmis, gubernationemque eiusdem hospitalis dedit et assignavit Scole sancti Jacobi Verberatorum de Jadra cum omnibus suis introitibus quibus est dotatum ac etiam pro dicta scola edificavit domum ad comodum suum. Cumque neccessarium sit pro dicta scola et hospitali unam ecclesiam ad honorem et venerationem sancti Jacobi de Galitia construere, iamque emerit aliquas domos dicto hospitali a parte quirinali contiguas, ad augmentationem devotionis dicti fidelissimi nostre dominationis Gregorii, ut perficere valeat id quod laudabiliter inchoavit, eidem ac scole predicte fiat gratia quod dictam ecclesiam sancti Jacobi longitudinis passuum duodecim et latitudinis passuum sex iuxta situm predictarum domorum edificari facere possit cum capella una ad honorem gloriosis-

simi protectoris nostri cancti Marci dedicata sicut promitti fecit nostro dominio. Similiter erigi facere possit scalam unam lapideam in strata comunis, non impediendo iter, a parte transversali que tendat et serviat ad domum predicte scole sicut nobis humiliter supplicari fecit et sicut consulunt nobiles viri Nicolaus Memo et Hector Pasqualigo olim rectores Jadre. Quare cum dictis consiliis vobis mandamus quatenus dictam gratiam et contenta in ea observare et observari facere debeatis facientes has in actis regiminis vestri ad futuram memoriam registrari. In quorum fidem presentes fieri iussimus et bulla nostra argentea pendente uniri.

Datum in nostro ducali palatio die XVI. mensis septembris MCCCCL primo.

Prilog br. 2

TESTAMENTUM SER GREGORII MERGANICH[80]

In Christi nomine, Amen. Anno ab incarnatione eiusdem millesimo quadrigentesimo sexagesimo, indictione octava, die vigesimo octavo mensis aprilis, tempore serenissimi principis et domini excellentissimi domini Pasqualis Maripetro Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. ac regiminis magnifici et generosi viri domini Benedicti Venerio honorabilis comitis civitatis Jadre.

Quia presentis vite conditio statum habet instabilem et ea que visibilem habent essentiam tendunt visibiliter ad non esse; idcirco egregius et prudens vir ser Gregorius Merganich civis Jadre, sanus per Dei gratiam mente, sensu et intellectu, licet gravatus corpore, predicta salubri meditatione premeditans et extremum sue peregrinationis diem testamentaria dispositione prevenire desiderans, de bonis suis omnibus que in presenti habet seculo, suam ultimam voluntatem et dispositionem suumque ultimum nuncupativum testamentum quod dicitur sine scriptis in hunc modum facere et ordinare voluit, videlicet:

In primis omnipotenti Deo animan suam comendavit. Item suos fideicommissarios et executores huius sui ultimi testamenti instituit et esse voluit: Dominam Stanam uxorem suam dilectam, ser Gregorium Alegreti mercatorem Jadre et ser Paulum Bertonich, ut quemadmodum ipse testator in hoc ultimo testamento ordinaverit darique iusserit sic dicti sui comissarii facere et adimplere debeant et teneantur dans et concedens dictis suis comissariis plenam, liberam et omninodam potestatem et auctoritatem statim post eius obitum in dictam suam comissariam se

[80] Daz, spisi notara Nicol. Benedicti (1432–69), b. II., f. I/4 (testamenta registrata). Ovdje se nalazi originalna Mrganićeva oporuka, ali nije potpuna, ide samo do pasusa gdje on ostavlja iza smrti svoje žene Stane upravu hospitala »Školi s. Jakova«. Ova oporuka je oštećena i na nekim mjestima nije čitljiva. Oporuka koju donosim u prilogu je dopunjena prema prepisu oporuka koje se nalaze u Daz-u, spisi samostana s. Dominika br. 212, 1911 kut. 42 i br. 579 kut. 32 list 1–8 (3 prepisa).

intromintendi et omnia et singula bona sua apprehendendi, regendi, gubernandi, distribuendi, ordinandi, agendi, petendi, respondendi, deffendendi in iuditio et extra, in animam suam iurandi et cuiuslibet alterius generis libitum sacramentum prestandi et generaliter omnia et singula alia dicendi, faciendi et exercendi que quilibet veri et legitimi comissarii cuiuscumque alterius persone dicere, facere et exercere possunt et possent et que ipsemet testator dicere, facere et exercere posset si personaliter vivens interesset. – Item ordinavit corpus suum sepeliri apud ecclesiam sancti Platonis fratrum predicatorum in capella sancte Dominice ante altare in dicta capella constructo. – Item voluit et ordinavit quod si aliquis dictorum suorum comissariorum quocumque modo desineret esse comissarius, alii duo sua propria auctoritate possint et debeant, loco deficientis, alium comissarium instituere, volens quod semper sint et esse debeant tres comissarii in dicta sua comissaria. presbiterorum de Jadra in qua requiescit corpus sancti Simeonis Iusti, – Item voluit et ordinavit quod quandocumque frontale sancte Marie ceperit de novo construi et fabricari et constructum fuerit usque ad medietatem vel saltem usque ad tertiam partem, tunc dari voluit de bonis suis in auxilium operis frontalis libras quingentas denariorum parvorum, pro anima sua et suorum. Aut si capella sancti Simeonis fabricaretur prius quam dictum frontale, quod in opus ipsius capelle, dicte quingente libre expendi debeant, et si ipse testator hoc legatum in vita sua fecerit, quod hereditas sua plus dare non teneatur. – Item voluit et ordinavit quod, si ipse testator archam sancti Donati quam fieri ordinavit, in vita sua complere non poterit, post mortem suam compleri debeat. In opus cuius arche voluit quod expendantur libre ducente et quinquaginta denariorum parvorum ad honorem sancti Donati et pro anima sua. – Item reliquid cuilibet suorum comissariorum ducatos decem pro suo labore. – Item reliquid Pavice sue fillie (!) de anima, pro eius dote libras ducentas parvorum, quando ire voluerit ad virum legitimum. – Item reliquid Lucie puelle, filie quondam Georgii Budinich, quando ibit ad virum legitimum, libras centum parvorum. – Item reliquid Petro Glogovcich filio Georgii, unam suam sortem terre cum omnibus suis iuribus et pertinentiis, positam in Gelsane Magne, super qua ad presens residet presbiter dicte ville. – Item reliquid heremitis seu fratribus de penitentia tertii ordinis sancti Francisci, comorantibus apud ecclesiam sancti Michaelis in Insula Magna loce vocato Zaglava, dictum locum cum dicta ecclesia et orto et quodam terrenum quod dedit eis ad plantandum super eo olivaria et omnes terras positas in dicta insula loco vocato Dugo Poglie quas ipse testator emit a magistro Radovina calegario et hoc donec et quamdiu dicti heremite in dicto loco stare et habitare et dictam ecclesiam offitiare voluerint. – Item dari voluit quolibet anno heremitis seu fratribus dicti tertii ordinis comorantibus in loco sancti Johanis prope Jadram, quamdiu in dicto loco habitabunt et dictam ecclesiam offitiabunt, decem quartas frumenti et quinque modia vini, pro anima sua et suorum. – Item reliquid Johani Pauli Banich de villa Mirane tres suas sortes terre positas in

villa Mirane Superiori districtus Ostrovice. – Item reliquid Johani Toglienovich de Mirane omnes terras quas ipse testator emit ab ipso Johane et a quondam Stipatio Toglienovich eius patre, existentes in villa Zapozane cum hac conditione: quod dicte terre nulla causa possint vendi, donari, impignari seu quomodocumque alienari sed quod in perpetuo vadant et ire debeant de heredibus in heredes masculini sexus ipsius Johanis Toglienovich. – Item, cum predicta conditione, reliquid Petro Clarich de Mirane omnes terras, quas dictus testator ab eo emit, positas in villa Zapozane. – Item reliquid Johani quondam Pauli Banich de Mirane omnes illas terras quas emit a dicto Paulo patre eius, positas in villa Zapozane, libere absque ulla conditione. – Item voluit et ordinavit dictus testator quod villa sua vocata Gusichi perpetuis temporibus sit et esse debeat obligata ad dandum omni anno pauperibus leprosis prope Jadram viginti modia vini et decem quartas frumenti pro anima sua et suorum. – Item voluit et ordinavit dictus testator quod sue due possessiones, videlicet possessio in villa Suhovare et in villa vocata Chorupglie Magnum sint et esse debeant perpetuo obligate ad dandum omni anno fratribus sancti Dominici de Jadra quartas centum frumenti cum hoc quod dicti fratres versa vice teneantur et obligati sint in perpetuum ad celebrandum qualibet ebdomada quolibet anno duas missas in supradicta capella sancte Dominice et quolibet anno facere quatuor anniversaria pro anima sua et suorum. — Item dimisit Drage, uxori Petri, eius filie de anima, unam suam domunculam de lignimine positam Jadre ad arsanatum prope domunculam in qua ad presens habitat Mila uxor Radossi a parte traversali pro anima sua. – Item reliquid Gliube uxori magistri Blasii sartoris unam suam domunculam in qua dictus magister Blasius ad presens habitat. – Item reliquid Mile uxori Radossi çapatoris, olim eius servitialis, uman suam domunculam in qua ad presens dicta Mila habitat. – Item reliquid fratalie sancti Silvestri verberatorum de Jadra libras decem parvorum pro anima sua. – Item dimisit fratalie sartorum de Jadra libras decem parvorum pro anima sua. – Item reliquid fratalie piliparіorum de Jadra libras decem parvorum pro anima sua. – Item reliquid sorori Nicolote moniali sancti Nicolai de Jadra, sue nepoti, libras quinquaginta denariorum parvorum ut oret Deum pro anima sua. – Item reliquid cuilibet moniali monasterii sancti Demetrii de Jadra libras quatuor parvorum et quod quelibet ipsarum debeat et teneatur dicere seu legere quinque psalteria pro anima sua. – Item reliquid cuilibet moniali sancte Catharine de Jadra libras duas parvorum pro psalteriis dicendis pro anima sua. – Item regiquid done Catharine sue filie et uxori ser Dominici Sincovich unam suam totam et integram possessionem positam ad Peterçane districtus Jadre et omnia olivaria que emit a quondam magistro Zanobio pillipario posita ultra portum Jadre. – Item voluit et ordinavit quod si dicta dona Catherina filia sua deveniret ad inopiam et caderet in paupertatem et miseriam, eo tunc dicta dona Stana eius uxor, debeat ipsam donam Catherinam adiuvare et sibi subvenire de omnibus sibi necessariis secundum quod ipse testator dicte domine Stane in secreto ordinavit, et si vide-

bitur eidem domine Stane, quod in obitu suo possit relinquere ipsi domine Catherine donec vixerit tantum, quantum sibi videbitur pro eius necessitate. – Item reliquid Georgio filio Stephani Crifcich medietatem omnium terrenorum emptorum per ipsum testatorem in villa Jagodna. Aliam vero medietatem ipsorum terrenorum reliquid Georgio de Flore suo nepoti libere et expedite. – Item voluit et ordinavit quod dicta domina Stana uxor sua sit et esse debeat dona et domina atque usufructuaria omnium et singulorum bonorum suorum mobilium et imobilium ac se moventium, presentium et futurorum cum hoc tamen quod omnia bona stabilia ipsa domina Stana nullo mode possit vendere, donare, impignare aut quocumque modo alienare vel malignare, sed quod fructus, reditus et introitus eorum debeat et possit uti, frui, gaudere et usufructuare in vita sua tantum et de dictis fructibus, redditibus et introitibus nemini teneatur reddere rationem nec etiam dicta domina Stana teneatur neque astringi possit ad conficiendum inventarium de bonis ipsius testatoris, non obstantibus statutis et ordinationibus Jadre in contrarium dicentibus. De bonis vero mobilibus voluit ipse testator quod dicta domina Stana possit et valeat disponere, facere et ordinare pro anima ipsius testatoris et sua pro ut sibi placuerit et melius visum fuerit. Post mortem vero ipsius domine Stane voluit ipse testator quod reliqua omnia bona sua stabilia a supradictis legatis remaneant et remanere debeant in perpetuum hospitali quod ipse testator de novo construxit et edificavit Jadre ex opposito ecclesie cathedralis sancte Anastasie. In quo hospitali voluit idem testator quod maneant et habitent ac manere et habitare debeant semper tresdecim pauperes Christi, alendi et nutriendi de introitibus dictorum bonorum, ipsi hospitali, ut supraxrelictorum. Et quandocumque aliquis ipsorum pauperum deficeret, quod loco illius alius ponatur, per eos vel eum qui ipsius hospitalis regimen et gubernationem habebunt seu habebit, ita quod semper sint tresdecim pauperes in numero. Et si aliquis vel aliqua ex dictis pauperibus duceret turpem et inhonestam vitam, quod debeat expelli de dicto hospitali et loco eius alter poni honeste vite. – Item voluit et ordinavit quod dictum hospitale sit et maneat sub regimine et gubernatione dicte domine Stane quam diu vixerit que teneatur et debeat de introitibus possessionum alere et nutrire dictos pauperes Christi et eis necessaria ministrare secundum qualitatem eorum ita quod contentari possint; et quod sit in libertate ipsius domine Stane instituendi et destituendi unum priorem in dicto hospitali pro gubernatione dictorum pauperum et alios famulos et serviciales si opus fuerit. – Item voluit et ordinavit post mortem dicte domine Stane regimen et gubernatio dicti hospitalis statim perveniat et pervenire debeat in fraternitatem seu frataleam sancti Jacobi de Jadra.* Et quod omnia bona dicti hospitalis et possessiones et introitus earumdem debeant gubernari et exigi per guardianum et procuratores alisque offitiales dicte fratalie sancti Jacobi ita et taliter quod dicta bona et possessiones

* Dovle orginalna oporuka.

potius augeantur quam diminuatur et quod dicti guardiani, procuratores et offitiales ex introitibus dictorum bonorum et possessionum debeant et teneantur dare dictis pauperibus victum et vestem, victumque tantummodo priori et aliis servientibus dicto hospitali ita quod merito possint contentari secundum conditionem eorum et quidquid ab huiusmodi expensis dicti hospitalis supererit, voluit ipse testator quod illud ponatur in utilitatem et augmentationem dicti hospitalis possessionum secundum quod ipsis guardiano et procuratoribus offitialibus melius visum fuerit expedire, onerando super hoc animam et constientiam eorum. – Item voluit et ordinavit quod dicti guardianus, procuratores et offitiales debeant et teneantur tenere computa et rationes ordinate de introitibus possessionum et de omnibus aliis bonis ipsi hospitali spectantibus et pertinetibus et in fine cuiuslibet anni videre et reddere rationes universitati dicte fratalie tam de redditibus et introitibus dicti hospitalis quam de expensis factis pro ipso hospitali. – Item voluit et ordinavit quod si veniret aliquis forensis infirmus ab infirmitate, preter infirmitatem pestis, et talis infirmus esset reputate conditionis et non haberet reductum ad alium locum, quod subito prior dicti hospitalis, de licentia guardiani et procuratorum habita et obtenta, infirmum huiusmodi recipere debeat et ponere in unam de cameris superioribus dicti hospitalis ad hoc constructis et depuratis, ipsumque infirmum curari facere a sua infirmitate omnibus expensis dicti hospitalis, tam pro medicinis necessariis et opportunis, quam pro expensis oris, cum omni diligentia et laudabili solicitudine, et eo curato et liberato ab infirmitate sua, quod licentietur; et si eum mori contingerit et non haberet aliquid de suo proprio, quod honorifice sepeliri debeat omnibus expensis dicti hospitalis; si ipse haberet de suo proprio ut sepeliri posset, quod nil debeat expendi de bonis dicti hospitalis. – Item voluit et ordinavit quod si predicti guardianus et procuratores ac offitiales dicte fratalie sancti Jacobi predicta omnia et singula facere, observare seu adimplere neglexerint et circa ea que forent pro bono et utilitate dicti hospitalis et possessionum, carumque augmentatione, nacare noluerint secundum intentionem et voluntatem dicti testatoris cuius est hec intentio et voluntas ut predictum est, tunc et eo casu voluit ipse testator quod fratalia sancti Silvestri de Jadra habeat omnimodam libertatem et auctoritatem dictum hospitale regendi et gubernandi modis et conditionibus ut premissum est absque aliqua contradictione vel impedimento dicte fratalie sancti Jacobi vel cuiuscumque alterius persone huius mundi. Et hoc ipse testator ideo taliter ordinavit ut intentio et voluntas eius suum totaliter sortiatur effectum. – Item voluit et ordinavit dictus testator quod nullus prelatus neque clericus cuiuscumque conditionis, honoris, gradus et dignitatis existet, tam secularis quam regularis, cuiuscumque religionis et ordinis, nullo modo possit neque valeat se impedire de regimine et gubernatione dicti hospitalis, nec in parte nec in toto, neque dicto neque facto seu quocumque alio modo. – Item voluit et ordinavit quod, post mortem dicte domine Stane uxoris sue, ser Paulus Bertonich et Simon eius filius et quondam Zabete filie ser

Dominici Sincovich, possint et debeant libere tenere, gaudere, possidere atque usufructuare totam et integram suam villam vocatam Sdahovo in qua sunt quatuordecim sortes terre cum omnibus suis iuribus et pertinentiis universis et hoc quamdiu dicti ser Paulus et Simon eius filius tantum vixerint seu alter eorum vixerit; post mortem vero dicti ser Pauli et Simonis eius filii voluit quod statim dicta villa cum omnibus suis iuribus et pertinetiis revertatur et reverti debeat in supradictum hospitale. – Item voluit et ordinavit dictus testator quod si contigeret quandocumque esse guerram et aliquod disturbium in istis partibus ita quod non possent recoligi fructus, redditus seu introitus illarum possessionum que superius sunt obligate tam fratribus sancti Dominici quam heremitis et pauperibus leprosis supradictis, tunc pro eo anno dicte possessiones non teneantur nec obligate sint ad dandum illud ad quod obligate sunt. – Item voluit et ordinavit ipse testator quod supradicta omnia legata denariorum debeant adimpleri cum comoditate supradicte domine Stane, uxoris sue. In omnibus autem aliis bonis suis reliquis tam mobilibus quam stabilibus juribus quoque et accionibus presentibus et futturis ubicumque existentibus et ipsi testatori quomodocumque et qualitercumque spectantibus et pertinentibus pauperes Christi comorantes et habitantes in supradicto suo hospitali presentes et futuros sibi heredes universales instituit et esse voluit et haec esse voluit suam ultimam voluntatem et suum ultimum testamentum quam et quod voluit et iussit valere iure testamenti; et si iure testamenti non valeret, voluit quod saltim valeat iure codicillorum vel cuiuscumque alterius ultime voluntatis, aliquo iuris ordine pretermisso non obstante. Actum Jadre in domo dicti testatoris, presentibus venerabili viro presbytero Simeone Rosenich et Ioanne clerico quondam Grisogoni civibus et habitatoribus Jadre testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Ego Gregorius quondam Georgii de Cedulinis iudex examinator rogatus manu sua.

GRGUR MRGANIĆ

Through the error of Farlati, Zadar historians present the prominent Zadar citizen and donator, Grgur Mrganić, as a foreigner, who had fled before the Turks from Bosnia and taken refuge in Zadar. However, Mrganić was from Zadar, was born approximately in the 90's of the 14th century, and died also in Zadar in 1460 as an old man and great-grandfather, that is a few years before the fall of Bosnia under Turkish rule, which happened in 1463. Foreign and oftentimes such historians as were unfavourably disposed towards the Croatian people tried to distort the Croatian surname spelling it Mergane or Morgane. This had been done to our names and surnames in Zadar from time immemorial, latinizing, Italianizing or otherwise distorting them. In the time

of Fascist occupation of Zadar this was done for purposes of denationalization. Therefore numerous Croatian national names and surnames appear to be Latin or Italian.

Grgur Mrganić was a descendent of the Old-Croatian nobility Virević from the parish of Ravni Kotari near Zadar (his father's name was Križan Mrgan Smulić of the Virević lineage). Grgur was a well-to-do merchant and proprietor. He indebted has people and town with several good deeds.

At his own expense he had two glagolian monasteries built for the order of the Franciscans, one in Zadar (St. John the Baptist), the other on Dugi Otok Island (St. Michael). Thus he became meritorious for the national language in church in Zadar, which, in spite of centuries-long anti-national authorities, has managed to survive without interruption to the present day.

In Zadar he founded a hospital, which bore his name (»Mrganić's Hospital«). Later, this name was changed after »St. James's School«. which administered this hospital (»St. James's Hospital«). In this hospital were treated and sustained free of charge 13 poor patients. The hospital in question was built during Mrganić's lifetime in 1452, and not by his will in 1460, as erroneously stated by historians. The administration of this institution was left by testament to »St. James's School«.

Within the framework of his hospital Mrganić built a home for »St. James's School«. This school was the representative of Zadar's civic class from its establishment in 1407 until its abolition in 1806. In this class and school Mrganić played a prominent role, the honours and functions possessed by him and some members of his family being of the highest (abbot, procurator).

Our task has been to clarify – on the basis of documents – the origin of this deserving man from Zadar, thus correcting some errors comitted by historians.